

SLOJI PREBIVALSTVA V SRBIJI

V 13. in 14. stoletju je bil srbski fevdalizem že popolnoma razvit.

Družba se je delile takole:

1. KRALJ
2. PLEMSTVO
 - veliki plemiči / velemožje
 - malo in drobno plemstvo / vlasteličiči
3. NEPLEMIŠKO PREBIVALSTVO, PODLOŽNIKI / SEBRI
 - tlačani / metropahi
 - vlahi
 - sužnji / otroci
 - fevdalno odvisni vaški obrtniki
 - služabniki / sokalniki
 - vaška duhovščina / popi

Nižji fevdalni plemiči v fevdalni Srbiji niso bili odvisni od seniorjev, kot je to bilo v zahodnem fevdalizmu, ampak so bili vsi plemiči od vladarja, ki jim je podeljeval zemljo.

Starejši naziv vlasteličičev je bil vojniki. Bili so najštevilčnejši; imeli so manjšo posest ali eno vas. Duhovščina je bila tudi uvrščena v privilegirani sloj. Cerkvena hierarhija je spadala med plemstvo, nižja duhovščina pa je bila blizu podložnikom. Za vso duhovščino so obstajala posebna cerkvena sodišča.

Med visokim in drobnim plemstvom so bile ekonomske in politične razlike: velikaši so bili gospodarsko trdnejši in politično močnejši (od tod so v virih navedeni nazivi »silni«). Toda pravni, kar se tiče privilegijev in obvez, so bili izenačeni (razen, da je imel velikaš poseben privilegij, da ga na sodišče pokličejo s »sodniško knjigo«, tj. s pismenim pozivom, in ne kot vse druge z odtisom pečata, ki ga je pozivnik pokazal).

Glede na različno vsebino in naravo lastniškega razmerja do zemlje (posestva) so se ločevali *dedovalci / baštini* in *uživalci / pronijarji*. Baština / očevina je bila temelj plemenske moči, lahko pa so plemiči dobili zemljo od vladarja v baštino / alod. Dedni posestnik je imel neomejeno lastniško pravico na svojem podedovanem posestvu, z njim mogel svobodno razpolagati, ga prodati, podariti, zapustiti, dati v zadužbino ipd. Z Dušanovim zakonikom sta mu bili zagotovljeni varnost in nedotakljivost dedne zemlje (»dediščine naj bodo trdne«), vladar pa mu jo je lahko vzel samo zaradi izdajstva (nezvestobe).

Plemič uživalec / pronijar je imel precej bolj omejene pravice: imel je samo pravico do posestovanja in uporabe lahko pa je zemljo zapustil dedičem, ampak zmeraj smo pod pogojem, da služijo vojski. Ta lastniška pravica je zmeraj ostala v vladarjevih rokah, tako da jo je lahko odvezel in dal drugemu. Ker ni imel lastniške pravice nad posestvom, je pronijar ni mogel prodati ali kako drugače odtujiti. Sistem pronij je prišel v Srbijo iz Bizanca.

Kategorije neplemiškega prebivalstva niso imele povsem enakega družbenega in pravnega, vendar so bile v razmerju do plemičev enako podrejene in izkoriščane. Za ista kazniva dela in prekrške so bili pripadniki razreda po Dušanovem zakoniku kaznovani precej strožje kot plemiči.

Najštevilnejša skupina podložnega prebivalstva tlačani / meropahi, pariki, zemeljski, Srbliji, so bili kot odvisni poljedelci dolžni plačevati fevdalno rento: po Dušanovem zakoniku je moral vsak delati tlako svojemu fevdalnemu gospodu 106 dni v letu. V Srbiji je prevladovala delovna renta, ker je bila zelo razširjena dominikalna zemlja, ki jo je zemljiški gospod obdeloval v lastni režiji. Zraven so tlačani še plačevali državni davek / soče (eno perpero letno ali eno golido žita) od hiše. Imeli pa so vrsto drugih obveznosti tako do zemljiškega gospoda

kot do države. Med javne obveznosti so spadale: priselica (prenočiti in prehraniti vladarja in njegovo spremstvo), gradozidanje, gradočuvanje, bojevanje, obrok (vzdrževanje župskih uradnikov).

V nekoliko boljšem položaju so bili vlahi (odvisni živinorejci). V obdobju od 12. od 15. stoletju so prešli iz nomadskega načina življenja na planšarski / katunski način; tako se v 15. stoletju omenjajo celo stalne živinorejske vasi. Vlaške obveznosti do gospode so bile številne in različne; v primerjavi s tlačanskimi so bile malo lažje. Travarino so dajali za pravico do paše. Znašala je eno glavo živine od stotih. Dajatve so bile živinorejski proizvodi. Namesto tlake so pasli gospodarjevo živino. Opravljali so tudi službo tovornikov in gojili konje za potrebe vojske.

Vaški obrtniki so se ukvarjali z raznimi obrtni (lesno, zidarsko, usnjarsko, kovaško, sedlarsko, krojaško ipd.) od poljedelstvu in so bili dolžni kot tlačani opravljati določene, toda manjše tlake in plačevati fevdalne dajatve.

Sokalniki so bili del odvisnega prebivalstva na plemiških posestvih. Od meropahov so se razlikovali po tem, da so opravljali drugačna dela (obveznosti). Obdelovati jim je bilo treba manjšo površino zemlje (manj poljske tlake), toda morali so opravljati kot služinčad specifične obveznosti: graditi v samostanu objekte (npr. obednico), prenašati na konjih blago za samostan itd., delati so morali v kuhinji, spremljati svoje zemljiške gospode na poti itd. sokalniki so bili tudi na posestvih svetnih fevdalcev. Bilo jih je relativno malo. Na dečanskem gospostvu je prišel na 30 hiš meropahov en sokalnik (bili so nekakšni pridvorni hlapci).

Položaj otroka je bil v srednjeveški Srbiji podoben položaju sužnja. Bili so osebna in dedna last svojega gospodarja, ta jih je lahko prodal ali kako drugače oddal, vendar jih ni smel podariti ali prodati nekristjanu, če so bili kristjani ali dati za doto. Osvobodili pa so jih lahko le gospodar ter njegova žena ali sin. Kljub temu pa to niso bili pravi sužnji, ampak so se po položaju približevali tlačanom in se z njimi izenačevali. Včasih so otroci opravljali tudi funkcije izvršilnih organov v pravosodju (rablji).

En del vaške duhovščine – vaški popi, tj. tisti popi, ki so dobili od svojega gospodarja zaradi vzdrževanja več kot tri njive, so prešli v podložniško razmerje. Bili so vezani na zemljo in so morali za posest nad tremi njivami opravljati tlako in plačevati dajatve gospodarju. Če zemljiški gospod popu ni dal treh njiv, ga je le-ta lahko zapustil. Nekateri popi so imeli svobodno baštino in niso bili uvrščeni med podložnike.